

Albert Jané

Visat núm. 17
(abril 2014)

per Alba Giron Masot

Albert Jané és el responsable de fer parlar en català una pila de personatges de còmic, referents culturals d'unes quantes generacions: Aquil·les Taló, els Barrufets, Benet Tallaferro, l'Estefi, Espirú, Jan i Trencapins, Jana Passavant, Lucky Luke, Marsupilami, i Sergi Grapes, entre molts d'altres.

La majoria d'ells es van publicar per primera vegada en català a les pàgines de la revista *Cavall Fort*, en què Albert Jané també ha publicat centenars d'adaptacions de contes i rondalles d'arreu.

Veí de l'Eixample, Albert Jané (Barcelona, 1930) va viure una infància marcada per la guerra, durant la qual va estar-se en una masia de la família, Can Morral, a la comarca del Bages, fins passada la guerra, quan van tornar a Barcelona. L'estada al camp el va marcar fortament, va ser una època de grans aprenentatges: el coneixement de l'entorn, de la naturalesa, l'observació de plantes i d'animals, que més endavant, d'adolescent, el van portar a fer muntanyisme, un ambient en què va conèixer companys amb qui compartia idees, interès pel territori i consciència de país.

Va estudiar peritatge mercantil i, en acabat, el 1946, va entrar a treballar al banc Hispanoamericano. Inquiet i autodidacta, encara adolescent, a la biblioteca del seu pare, plena de llibres de segona mà, va descobrir el *Diccionari ortogràfic*, les *Converses filològiques* i la *Gramàtica, curs mitjà* de Pompeu Fabra. Ben aviat, va començar a assistir a les classes de llengua de Joan Triadú i, al mateix temps, va estudiar francès i anglès. A l'Institut Francès, i a l'Institut Britànic va trobar professors que el van marcar profundament, entre els quals, l'humanista Enric Moreu-Rey. A més, a l'Institut Francès va adquirir uns coneixements gramaticals amplis, amb una perspectiva molt allunyada de la que li havien ensenyat a l'escola, i que li foren de gran utilitat per a l'aprofundiment de la llengua.

El 1958 va començar a fer de professor de català a les classes organitzades per Josep Tremoleda. El 1961 el mateix Josep Tremoleda li va encarregar la gramàtica *Signe* (1962) i, el 1963, va deixar definitivament la feina al banc per entrar a treballar a *Cavall Fort*. Ben aviat, Jané es va responsabilitzar de gairebé la integritat de les traduccions, així com de la correcció dels números i de la redacció de textos curts. Del 1979 al 1997, quan es va jubilar, en fou també el director.

La tasca de traducció d'Albert Jané està estretament relacionada a *Cavall Fort*, al llarg de més de quaranta anys Jané hi ha publicat traduccions, adaptacions, textos de collita pròpia, i la revista ha estat l'espai on ha implementat i posat en pràctica el seu model de llengua. Un model defensat en nombrosos articles i publicacions, en paraules del mateix Jané: «un llenguatge molt pensat i treballat, que hem procurat que fos perfectament comprensible, desproveït d'elements artificiosos,

però amb la indefugible dignitat literària a què els lectors tenen dret» (*A la vora del temps*. Caldes d'Estrac: Pirata, 2004. p. 6.)

Els impulsors de *Cavall Fort* volien fer una proposta contemporània i atractiva per als infants i per als joves de l'època, i per això van decidir d'anar a cercar material a l'estranger. Des de l'inici de la publicació, el cinquanta per cent del material de *Cavall Fort* va ser còmic de l'escola francobelga, la majoria del qual provenia de revistes europees i que calia traduir (*Spirou* i *Il Corriere dei Piccoli* van ser, durant anys, dues de les principals fonts de material).

El còmic presenta unes característiques textuais específiques que delimiten la llibertat del traductor (un espai determinat, un component oral i una presència recurrent del llenguatge interjectiu), a més, *Cavall Fort* tenia un altre repte: era una publicació destinada a uns lectors en edat d'aprendre a llegir i a escriure, però que als anys seixanta tenien un accés molt reduït al català escrit. Calia, doncs, ser molt escrupolós amb la llengua. Per tot plegat, Albert Jané va haver d'explorar tota mena de recursos lingüístics per trobar solucions de traducció adequades al còmic. Sovint, això significava crear nous mots o expressions (onomatopeies, jocs de paraules, etc.), alhora que calia vetllar per utilitzar un model de llengua creïble, adequat al component d'oralitat del còmic, actual, àgil, sense arcaïsmes, però alhora correcte i ric.

La recepció d'aquests còmics va ser molt bona, fins al punt que alguns dels còmics es van publicar posteriorment en format d'àlbum i, des de *Cavall Fort*, el 1964, es va crear l'editorial Anxaneta, on es publicaven aquests llibres.

A part de portar còmic europeu als lectors catalans, a *Cavall Fort* també es maldava per apropar contes i rondalles d'arreu del món. En aquest cas, però, Albert Jané, més que traduir, adaptava els textos al format de la revista, que normalment requeria històries d'una pàgina. De fet, en la literatura popular, l'autoria dels contes i l'existència o l'ús d'un text original a l'hora de reescriure un text en una llengua nova no sempre és clara, així que no és d'estranyar que Jané agafés idees d'aquí i d'allà per versionar les històries. Amb tot, sí que, de tant en tant, a la revista es publicaven algunes traduccions de contes en què constava el nom de l'autor del text i Albert Jané hi apareixia com a «adaptador». Bona part d'aquests adaptacions i traduccions també han tingut vida més enllà de les pàgines de *Cavall Fort*, i s'han publicat posteriorment en forma de recull, *Noranta-nou contes* (1995) o *A la vora del temps* (2004) en són alguns exemples.

Ara bé, la quantitat més important de traduccions narratives de Jané ha aparegut probablement fora de *Cavall Fort*. Ja a la dècada dels seixanta, paral·lelament a la feina a la revista, Jané va col·laborar amb l'editorial Lito traduint uns contes il·lustrats de l'espanyol al català. Era una col·lecció de narrativa universal per a infants, d'autors diversos, alguns de molt coneguts, com ara Hans Christian Andersen o Charles Perrault. L'espanyol, en aquest cas, era una llengua pont, perquè els autors eren de països diversos. L'editorial tenia el material ja traduït a l'espanyol i feia servir aquests textos per fer-ne la versió catalana.

Després de Lito, a la dècada dels setanta, Jané va començar a col·laborar amb l'editorial La Galera, per a la qual va traduir clàssics com ara *Les aventures de Pinotxo* (de Carlo Collodi, el 1982), *La Història de Sun Wu Kung i altres llegendes de l'antiga Xina* (1982), *Riquet el del plomall* (de Charles Perrault, també el 1982), o *El soldat de plom* (de Christian Andersen, publicat el 1983). De la versió de Jané d'aquests darrers dos contes de Perrault i Andersen, el 1993 se'n va fer una traducció al bretó de la mà de Gwenola ar Beg-Rossinyol amb el títol *Riked e Vechen i Ar Soudardig plom*.

Al llarg de més de cinc dècades, Albert Jané ha treballat per a diferents editorials catalanes: La Galera, Barcanova, Casals, Aura, Combet, etc., la llista d'autors és molt llarga, però en podem destacar uns quants: Hans Christian Andersen, La Fontaine, els germans Grimm, Charles Perrault,

Gianni Rodari, etc.

Jané ha traduït bàsicament del francès, de l'italià i una mica de l'anglès (també, com a llengües intermediàries). Actualment continua traduint contes i rondalles: alguns són contes curts, amb poc text i moltes il·lustracions, destinats a un públic infantil; d'altres, són obres literàries fonamentals, com ara l'adaptació de l'*Odissea* per a l'editorial Combel (2009). Es tracta d'una adaptació reduïda de l'obra d'Homer, destinada a un públic jove, però amb la voluntat de preservar-ne la riquesa literària. Inlluït, a consciència, per la traducció de Carles Riba, Jané fa servir un repertori lèxic ampli i una certa complexitat sintàctica que enriqueix extraordinàriament el text, sense dificultar-ne la comprensió.

Amb l'estudi de les traduccions d'Albert Jané, observem com, un cop més, la traducció permet ampliar el repertori lingüístic: nous mots, noves expressions, i un recull de textos literaris que ja formen part de l'univers cultural català.

[Per saber-ne més](#)